

BİLGİSAYAR DESTEKLİ ORMAN YOLU PLANLAMA MODELİ

Yrd.Doç.Dr. Abdullah E. Akay

KSÜ Orman Fakültesi
Orman Mühendisliği Bölümü
Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD
Kahramanmaraş

Kasım 2007
Trabzon

GENEL BİLGİLER

Orman Yollarının Ana Fonksiyonları

- Ağaçlandırma
- Koruma
- Transport
- Rekreasyon

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

GENEL BİLGİLER

Orman yollarının yapımı ve bakımı, orman ürünlerinin üretiminde en yüksek maliyeteli aktivitelerdendir

Yetersiz veya hatalı planlamalar sonucu orman yolu yapımı, diğer ormancılık aktivitelerden daha fazla çevresel etkiye sebep olabilmektedir

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

GENEL BİLGİLER

Orman yollarının planlanmasında sadece toplam yol maliyetini en aza indiren değil aynı zamanda akarsulara taşınan sediment miktarını da azaltan orman yolu güzergahının seçilmesi gerekmektedir

Bir çok alternatif arasından optimum güzergahın seçilebilmesi için bilgisayar destekli planlama modelleri geliştirilmiştir

Neden Bilgisayar ?

- İşlem Hızı
- Geniş Çözüm Alanı
- \$, zaman, personel

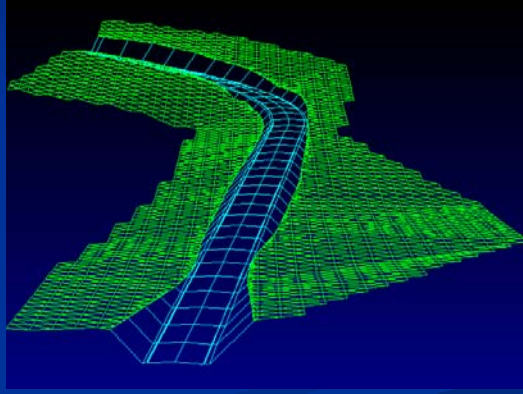
Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

GENEL BİLGİLER

Orman yollarının planlamasında CBS teknikleri

- Verilerin üretimi
- Verilerin analizi
- Güzergahın tespiti
- 2-B veya 3-B gösterim

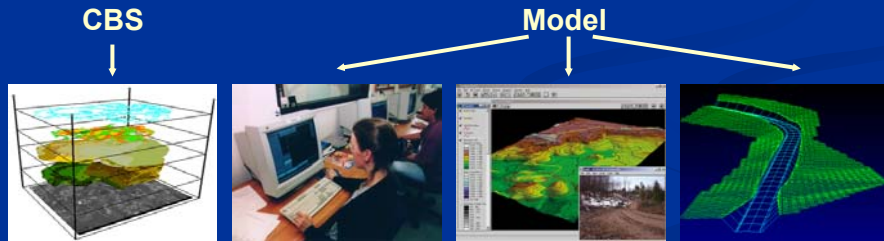

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

AMAÇ

Bu çalışmada, toplam yol maliyetini en aza indiren ve sediment üretimi ve sürücü güvenliği gibi faktörleri göz önüne alan orman yolu planlama modeli sunulmaktadır

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

ANA BAŞLIKLAR

Modelin tanıtımı

- Verilerin üretilmesi
- Yol güzergahının oluşturulması
- Kazı ve dolduru hacimlerinin dengelenmesi
- Düşey güzergahın optimizasyonu
- Sediment Hesabı

Modelin Uygulaması

Sonuçlar

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

VERİLER

Arazi eğiminin ve diğer topografik özelliklerin tespitinde yüksek-çözünürlükte SYM (1m x 1m)'ne gereksinim vardır

LiDAR (Lazer Tarama Teknolojisi)
Tabanlı SYM

SYM'nin geliştirilmesi için yüksek hassasiyetteki ölçüm araçlarından (Total Station) yararlanılabilmektedir

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

VERİLER

Toprak katmanı: Mevcut toprak haritaları ve arazi çalışmalarından toplanan toprak örnekleri değerlendirilerek geliştirilmektedir

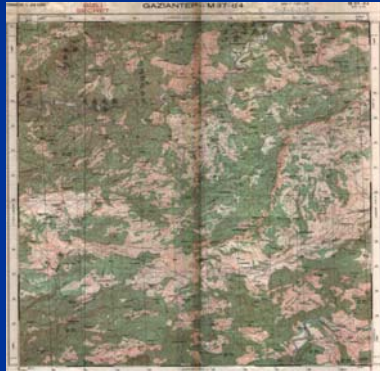

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

VERİLER

Dere katmanı: Mevcut memleket haritaları ve arazi çalışmalarından elde edilen veriler değerlendirilerek geliştirilmektedir

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

VERİLER

- Model tarafından okunabilmesi için SYM, arazi yüzeyini temsil eden aralıklı metrik veri noktalarına (X, Y, Z) dönüştürülmektedir

X (sıra)	Y (sütun)	Z (yükseklik)
297434	172652	349 m
297435	172652	349 m
297436	172652	349 m
297437	172652	349 m

- Toprak tipini temsil etmek üzere, toprak haritası ASCII formatına dönüştürülerek toprak tipi veri dosyasına 4. sütun olarak eklenmektedir

- Modelde sediment hesaplamaları için gerekli olan dere bilgileri, binary formatında (0; 1) veri dosyasına ilave edilmektedir

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

VERİLER

Veri Tabanı:

```
fscanf(fp, "%d %d %f %d %d\n", &col, &row, &height, &soil, &str);
```

```
h[i*DX+j] = height;
```

```
type[i*DX+j] = soil*10+str;
```

Toprak Tipi						Dere						Veri Tabanı							
1	1	4	4	4	4	x 10 +	0	0	0	0	1	1	=	10	10	40	40	41	41
1	1	1	4	4	4		0	0	0	1	0	0		10	10	10	41	40	40
1	1	1	4	4	4		0	0	1	0	0	0		10	10	11	40	40	40
2	2	4	4	4	4		0	0	1	0	0	0		20	20	41	40	40	40
2	2	2	4	4	4		0	0	1	0	0	0		20	20	21	40	40	40
2	2	2	2	4	4		0	1	0	0	0	0		20	21	20	20	40	40

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

VERİLER

Yol planlamada gerekli olan diğer veriler:

- Yol verileri: Yol standardı, yüzeysel kaplama tipi, orman yolu profili spesifikasyonları, yol istasyonları arasındaki mesafe, ortalama araç hızı, araç spesifikasyonları ve trafik yoğunluğu
- Ekonomik veriler: Yol yapım ve bakım aktivitelerinin birim masrafları ve kullanılan araçların saatlik masrafları
- Lokal bilgiler: Toprak kabarma ve sıkışma faktörleri, arazi yüzeyini kaplayan vejetasyon tipi, jeolojik bilgiler, ağaç bilgileri ve yol yapımında gerekli materyallerin temin edildiği kaynaklara uzaklık

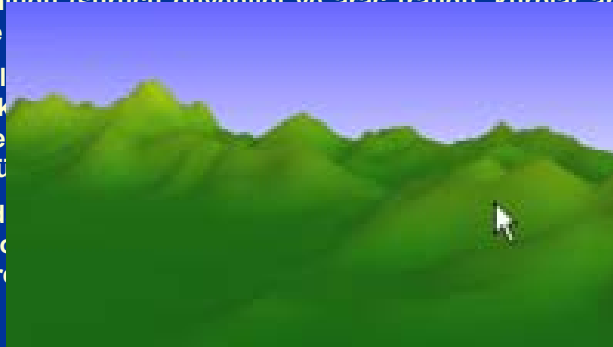
Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

YOL GÜZERGAHI

2-B veya 3-B SYM üzerinde yerleştirilen kontrol noktaları yardımıyla yolun başlangıç ve sonuç noktaları arasına yol güzergahı belirlenir

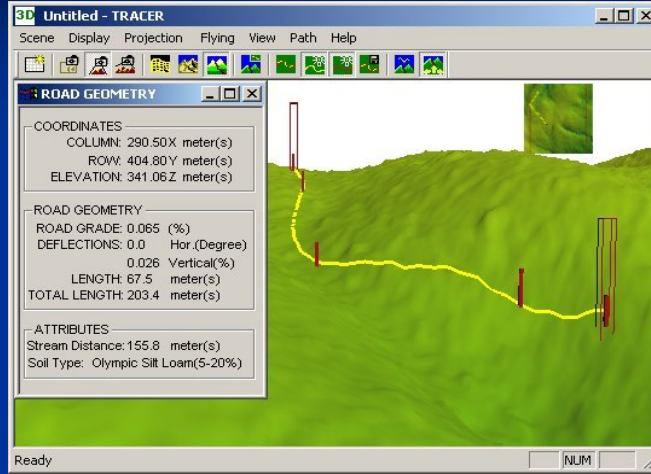
- Geometrik dizayn şartları: Yol eğimi, yatay kurp yarıçapı, düşey kurp uzunluğu (sürüş güvenliği ve araç trafiği), kurplar arasındaki mesafe ve (i)
- Çevresel: Yol eğimi, minimum kazı ve
- Model d: Şuluyula, kesitleri

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

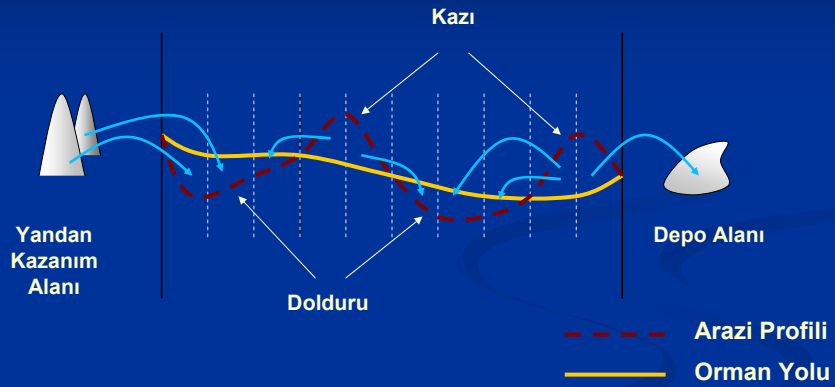
YOL GÜZERGAHI

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

KAZI VE DOLDURU DENGESİ

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

KAZI VE DOLDURU DENGESİ

- Kazı ve dolgu hacminin ekonomik dağılımında Mayer ve Stark (1981)'in Doğrusal Programlama (DP) yaklaşımı kullanılmaktadır
- Simpleks algoritması dikkate alınarak DP kotları modele entegre edilmiştir
- DP orman yolu boyunca toprak karakterlerinin değişkenlik gösterdiği durumlarda kazı ve dolduru dağılımını diğer yöntemlerden daha iyi temsil etmektedir
- Kazı, dolduru ve taşıma aktivitelerinin birim fiyatları yol güzergahındaki toprak tiplerine göre değişmektedir
- Hacim hesaplarında toprağın kabarma ve sıkışma faktörleri göz önünde tutulmaktadır

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

GÜZERGAHIN OPTİMİZASYONU

- Başlangıç güzergahı oluşturulduktan sonra, güzergah alternatifleri ilk düşey güzergahın “sezgisel” bir yöntem olan Simulated Annealing (SA) yardımıyla sistematik olarak değiştirilmesi yoluyla oluşturulmaktadır
- SA yöntemi metalürjik bir fenomene dayanır
- Katı materyal önce ısıtılırlar ve daha sonra bu materyalden en iyi ürünü üretmek için aşamalı olarak ve yavaş yavaş soğutulur
- SA birçok değişik disiplin tarafından kullanılmaktadır

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

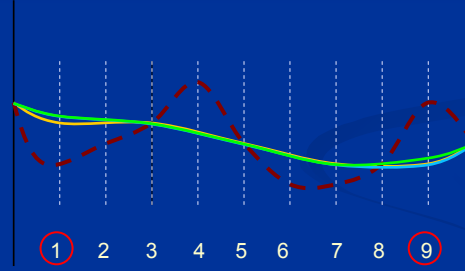
Orman Mühendisliği Bölümü

GÜZERGAHIN OPTİMİZASYONU

Optimizasyon sürecinde, model güzergah üzerinde yer alan kontrol noktalarından rastlantısal olarak seçilen herhangi bir kontrol noktasının yüksekliğini önceden belirlenmiş ölçü aralıklarına bağlı kalarak değiştirir

Yandan
Kazanım
Alanı

Depo Alanı

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

SEDİMENT MODELİ

- CBS tabanlı SEDMODL2'in metodolojisi kullanılmıştır
- Modelde yol yüzeyi sedimenti ve kazı sevi sedimenti dikkate alınmaktadır
- Dolduru sevi ihmal edilmiştir

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

SEDİMENT MODELİ

- SEDMODL2 erozyon faktörleri arasındaki deneysel ilişkilere ve orman yollarında yapılan arazi ölçümlerine bağlı olarak geliştirilmiştir
- Sediment faktörleri: Jeolojik erozyon oranı, yol yüzey kaplaması faktörü, trafik faktörü, yol uzunluğu ve genişliği, yol eğimi faktörü, yağış faktörü, sediment ulaştırma faktörü, kazı şevi koruma örtüsü faktörü ve kazı şevi yüksekliği
- Erozyon faktörlerinin değerleri model tarafından sağlanan tablolarda verilmiştir

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

SEDİMENT HESABI

Sediment Ulaştırma Faktörü

- Yollardan kaynaklanan toplam sedimentin derelere ulaşan yüzdesini tahmin etmek için modelde sediment ulaştırma faktörü kullanılmıştır
- Bu faktör dere ve yollar arasındaki mesafeye bağlı olarak değişmektedir:

Derelere Uzaklık (m)	Sediment Ulaştırma Faktörü
Dere geçişleri	1.00
≤ 30	0.35
30 - 60	0.10
> 60	0.00

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

MODELİN UYGULAMASI

- Çalışma alanı KSÜ Başkonuş Araştırma ve Uygulama Ormanı'ndan seçilmiştir
- Çalışma alanında B-tipi tali orman yolu ve ham yol ile ana ve yan dereler mevcuttur
- Ağaç türleri: Kızılçam, Karaçam ve Gökmar
- Çalışma alanı: 15 ha (boyutları 375 m X 400 m)
- Ortalama arazi yüksekliği: 1298 m
- Ortalama eğim: % 26

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

MODELİN UYGULAMASI

Çalışma alanının yüksek-çözünürlükteki SYM'ini üretmek için, Total Station cihazı ile bölgede toplam 563 noktadan x, y ve z alımı yapılmıştır

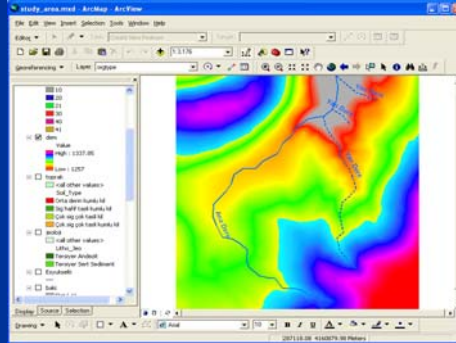

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

MODELİN UYGULAMASI

- Çalışma alanına ait toprak ve dere katmanlarını oluşturmak için arazide bir dizi çalışma yapılmıştır
- Daha sonra, toprak ve dere katmanları oluşturulmuştur

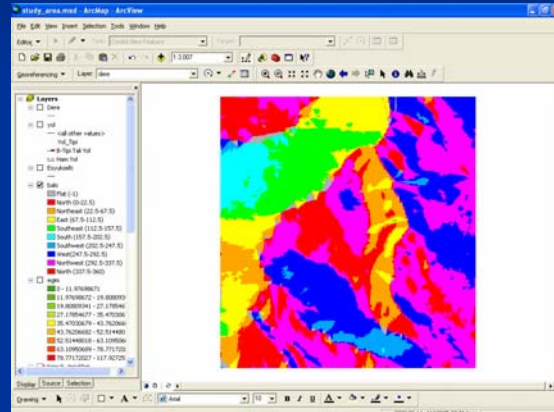

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

MODELİN UYGULAMASI

Daha sonra, diğer CBS veri katmanları oluşturulmuştur

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

MODELİN UYGULAMASI

CBS verileri tamamlandıktan sonra yol planlama standartları, ekonomik veriler ve lokal bilgiler modele girilmiştir

Standartlar	Degerler
Platform genişliği (m)	4 m
Şerit genişliği	3 m
Banket genişliği (her iki taraftan)	0,5 m
Hendek genişliği	1 m
Kazı şev oranı	1:1 – 1:2
Dolduru şev oranı	1:1 – 2:3
Enine kesitler arasındaki ortalama mesafe	6 m
Minimum yatay kurp yarıçapı	20 m
Minimum düşey kurp uzunluğu	15 m
Düşey kurplarda minimum eğim değişimi	% 5
Minimum yol eğimi	± % 2
Maksimum ters yol eğimi	– % 8
Maksimum yol eğimi	% 12

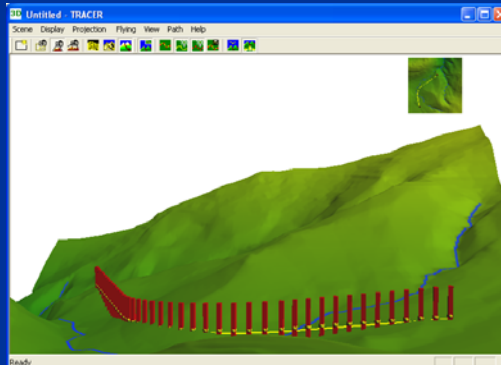

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

BULGULAR

Daha sonra, arazinin 2-B ve 3-B görüntüsü üzerinde yerleştirilen kontrol noktaları yardımıyla, B-tipi tali orman yolu standardında bir yol güzergahı geliştirilmiştir

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

BULGULAR

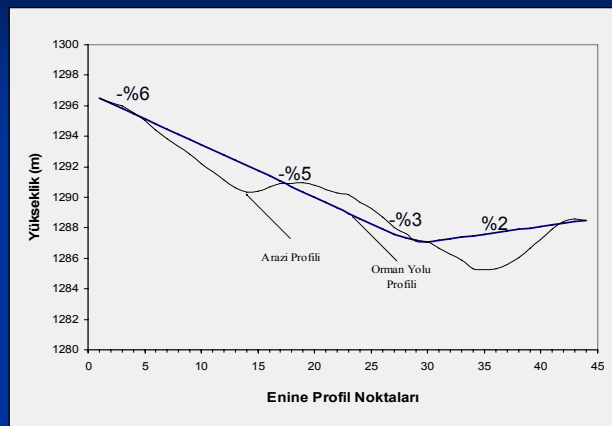
- Model, 1200 alternatif güzergah arasından yol standartlarını sağlayan 74 adet kabul edilebilir alternatif güzergahı değerlendirmiştir
- Modelin geliştirdiği yaklaşık 280 m uzunluğundaki optimum orman yolunun birim maliyeti 34.32 YTL/m'dir
- Yoldan dereye ulaşan sediment üretimi 3.26 ton/km'dir
- Yol yapım, bakım ve transport maliyeti sırası ile 7657,38 YTL, 1030,08 YTL ve 923,07 YTL olarak bulunmuştur
- En yüksek maliyete sahip yol yapım çalışmaları zemin tesviye (%73) ve üst yapı çalışmaları (%23) olmuştur

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

BULGULAR

Optimum orman yolu güzergahının boyuna profili

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

SONUÇLAR

• Bu çalışmada, Türkiye'deki yol dizayn spesifikasyonlarını, ekonomik dataaları ve orman özelliklerini dikkate alarak, modern optimizasyon yöntemleri ve CBS teknolojisi destekli bir orman yolu modeli sunulmuştur

Modelin Orman Yol Planlamasına Katkıları:

- Otomasyon: Güzergah, kurp, enine profil, maliyet ve sediment
- Uygulanabilir Planlama: Teknik, ekonomik ve çevresel faktörler
- Hızlı Alternatifler: 3-B SYM, interaktif nokta seçimi ve gerçek zamanlı veri alış verişi
- Minimum Maliyet: Optimizasyon yöntemleri (DP ve SA)

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü

Teşekkürler...

Abdullah E. AKAY

akay@ksu.edu.tr

Orman İnşaatı, Jeodezi ve Fotogrametri ABD

Orman Mühendisliği Bölümü